

Att förhindra ett terrordåd

Abstract

Vad är det egentligen som gör att planerade terrordåd kan upptäckas och förhindras? I den här uppsatsen undersöker vi hur två svenska terrordåd har upptäckts och vilka faktorer som har möjliggjort detta. Uppsatsen har utgångspunkt i Erik J. Dahl's sju faktorer som bidrar till att terrorplaner upptäcks innan de genomförs. Dahl menar att det är en av dessa sju faktorer som leder till ett misslyckat dåd men under uppsatsens gång har en bild av att detta inte gäller en svensk kontext vuxit fram. Istället kan faktorerna samverka och tillsammans leda till att en potentiell gärningsman upptäcks. HUMINT, chance encounter (slumpen) och rutinmässigt polisarbete är det som lett till att planerna i våra två ärenden stoppats.

Nyckelord: HUMINT, chance encounter, terror,

Antal ord: 5953

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Frågeställningar	3
2. Bakgrund	3
2.1 Begreppet terrorism	4
2.2 Osjälvtändiga brottsformer	5
2.3 Lagföring för terroristbrott	5
2.4 Tidigare forskning	6
3. Teoretiskt ramverk	8
4. Metod	9
5. Material	10
5.1 Allmänna handlingar	10
5.2 Vetenskapliga artiklar och böcker	11
5.3 Nyhetsartiklar	11
6. Analys	12
6.1 Ärenden	12
6.1.1 Förberedelse till terroristbrott 2016	12
Rutinmässigt polisarbete	12
HUMINT	14
Signalspaning	15
Underrättelse från utlandet	15
Avslutande diskussion	16
6.1.2 Förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse mm. 2021	17
Rutinmässigt polisarbete	18
Chance encounter	19
Signalspaning	20
7. Slutsatser	20
8. Källförteckning	22

1. Inledning

Det finns ett antal svenska ärenden där personer har dömts för förberedelse till terroristbrott. Det finns även ärenden där man, trots att personen dömdes för andra brott, kan argumentera för att omständigheterna var sådana att det går att hävda att ärendet är så pass likt förberedelse för terroristbrott att det i viss mån kan anses tillhöra samma brottskategori. Erik J. Dahl har, i en amerikansk kontext, undersökt anledningar till att terrorplaner misslyckas och hur gärningsmännen upptäcks. Detta arbete syftar till att undersöka hur ett antal planerade våldsdåd i Sverige har upptäckts och avbrutits, samt hur väl omständigheterna kring dessa stämmer överens med Dahls slutsatser.

1.1 Frågeställningar

- Hur har de potentiella gärningsmännen upptäckts?
- Hur väl stämmer omständigheterna in på Dahls resonemang och slutsatser?

2. Bakgrund

Den första svenska terrorlagstiftningen trädde i kraft år 1973. Lagstiftningen var tillfällig och tillkom som en följd av terrorattentatet vid OS i München år 1972. Lagstiftningen gällande terrorism har sedan permanentiserats och utökats.¹ Bland annat har samröre med en terroristorganisation kriminaliserats. Lagarna som dessförinnan var relativt spridda har inkorporerats i en ramlag kallad *Terroristbrottslagen (2022:666)*.²

Innan vi närmar oss ämnet *förberedelse till terroristbrott*, och dess upptäckt, behöver ett antal begrepp och förutsättningar klargöras. Dessa presenteras och förklaras under följande tre avsnitt.

---

¹ Sofia Bering 2019. SVT Nyheter (Online). Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/friande-domar-mer-regel-an-undantag> Hämtad: 2024-05-03

² Lagkommentar (karnov) av Kazimir Åberg till Terroristbrottslag (2022:666), besökt: 2024-05-07

2.1 Begreppet terrorism

Det finns ingen enskild allmänt erkänd definition av begreppet *terrorism*,³ men gemensamt för de olika begreppen tycks vara; en våldshandling som syftar till att uppnå politiska och/eller ideologiska mål genom att injaga fruktan i en grupp eller befolkning.

Bruce Hoffman har identifierat fem element som han menar karaktäriserar terrorism:

- *Ineluctably political in aims and motives*
- *Violent—or equally important, threatening violence*
- *Designed to have far-reaching psychological repercussions beyond the immediate victim or target*
- *Conducted by an organization*
- *Perpetuated by a subnational group or non-state entity*⁴

Daniel Byman anser att ytterligare ett element ska ingå, nämligen:

- *The attack deliberately targets non-combatants*⁵

För denna uppsats är det dock främst den svenska juridiska definitionen som är av intresse. Vilken redovisas genom utdrag av aktuell lagtext, se nedan.

För terroristbrott döms den som begår eller försöker begå ett uppsåtligt brott om

1. gärningen allvarligt kan skada ett land eller en mellanstatlig organisation, och

2. gärningen begås i avsikt att

a) injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller en del av en befolkning,

b) otillbörligen tvinga ett offentligt organ eller en mellanstatlig organisation att vidta eller att avstå från att vidta en åtgärd, eller

*c) allvarligt destabilisera eller förstöra grundläggande politiska, konstitutionella, ekonomiska eller sociala strukturer i ett land eller i en mellanstatlig organisation.*⁶

För att en handling ska anses som ett terrorbrott i svensk juridisk mening krävs det alltså att ett antal förutsättningar (rekvisit) är uppfyllda. För det första, ska gärningen allvarligt kunna

³ Isabelle Duyvesteyn, 2004. *How New is the New Terrorism?*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 27, s.440

⁴ Blake M. Mobley, 2012. *Terrorism and CounterIntelligence. How Terrorist Groups Elude Detection*, Columbia University Press. s.17

⁵ Ibid.

⁶ 4§ Terroristbrottslag (2022:666)

skada ett land eller mellanstatlig organisation (pkt.1). För det andra, ska gärningen begås med avsikten att uppnå någon, eller samtliga, av underpunkterna (a-c) under punkt 2. Utöver nedan avsnitt om osjälvständiga brottsformer kommer vi inte gå djupare på de juridiska förutsättningarna, men vi anser att det är viktigt att poängtera att en handling kan anses vara ett terroristhandling enligt vissa definitioner, exempelvis Hoffmans, men ändå falla utanför vad som enligt svensk lagstiftning är att anse som terroristbrott.

2.2 Osjälvständiga brottsformer

Svensk lagstiftning skrivs med utgångspunkt i *fullbordade* brott, det föreskrivna brottet är begånget när gärningen är fullbordad, det vill säga när samtliga rekvisit i lagtexten är uppfyllda. Majoriteten av brotten är dock även kriminaliserade på ett tidigare stadium än vid fullbordan. Detta kallas för *osjälvständiga brottsformer*. Vilka innefattar gärningar som *stämpling*, *förberedelse* och *försök*.⁷ Dessa begrepp kan förklaras genom nedan exempel.

- **Stämpling:** A åtar sig att mörda B, alt. A beslutar i samråd med annan att B ska mördas
- **Förberedelse:** A införskaffar en pistol och kartlägger B:s rörelsemönster
- **Försök:** A skjuter mot B, men missar.⁸

Ovan redovisade omständigheter är av intresse eftersom det är just den osjälvständiga formen av terroristbrott som är av intresse i denna uppsats. Eftersom vi undersöker hur potentiella terrorister har blivit upptäckta, och förhindrade från att genomföra sin gärning, är det särskilt *stämpling* och *förberedelse* som är av intresse. I de fall där gärningen fortskridit så långt att den är att anse som ett *försök* kan det argumenteras för att gärningsmännen inte alls blivit upptäckta och förhindrade, i vart fall inte i tid, utan faktiskt haft möjlighet att genomföra sitt terrordåd, men misslyckats.

2.3 Lagföring för terroristbrott

En del av lagstiftningen om terrorbrott har redan redovisats. Inledningsvis kan brottet tyckas relativt enkelt att bevisa. Om vi tar punkt 2a som exempel: En person som begår ett visst

---

⁷ Ågren, J, M Leijonhufvud, & S Wennberg, *Straffansvar*. Tionde upplagan, Stockholm, Norstedts juridik, 2018. s. 127

⁸ Ibid. Kap. 7

brott, med syfte att injaga allvarlig fruktan hos en befolkning eller del av en befolkning, ska dömas för terroristbrott. Terroristbrott har dock visat sig vara svårt att bevisa, särskilt förberedelse och stämpling till terroristbrott. I dessa fall behöver åklagaren inte bara bevisa den åtalades förberedande gärning. Utan även att något som inte skett kunde ha gjort det, om den planerade gärningen inte hade avbrutits av polis. En följd av detta är att majoriteten av dem som, mellan åren 2003 och 2019, åtalades för förberedelse eller stämpling till terroristbrott friats i domstol. Mellan 2003 och 2019 åtalades 15 personer för förberedelse, eller stämpling, till terroristbrott. Av dessa dömdes tre, sex friades för terroristbrott men dömdes för andra brott och sex stycken friades helt.⁹

I detta skede bör det nämnas att vi inte påstår att de som friats för terroristbrott faktiskt var skyldiga och enbart undgick lagföring på grund av en svårbevisad brottskategori. De har friats i domstol, eftersom åklagaren inte bevisade motsatsen ska de anses oskyldiga. Vi vill dock belysa de utmaningar som polis och åklagare ställs inför. Delvis till följd av att ett tidigt ingripande är nödvändigt för att förhindra brott. Något som kan leda till bevissvårigheter.¹⁰ Vi vill med detta även belysa de incitament som kan finnas för en åklagare att åtala för andra brott än just terroristbrott. Exempelvis att istället åtala den misstänkte för vapenbrott, förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse, eller brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor.

2.4 Tidigare forskning

Blake W. Mobley har i sin bok *Terrorism and counterintelligence, how terrorist groups elude detection*¹¹ skrivit om terroristgruppers bruk av kontraspionage. Han genomför studier av ett antal olika terrorgrupper och redovisar vilka metoder han anser att dessa grupper har använt sig av i syfte att skydda sin verksamhet. Utöver specifika metoder och deras för- och nackdelar, undersöker han även gruppernas strukturer och variabler såsom graden av territoriell kontroll. Han delar även upp graden av terroristgruppers förmåga till kontraspionage i tre nivåer; *basic denial*, *adaptive denial* och *covert manipulation*.

---

⁹ Sofia Bering 2019. *Friande domar mer regel än undantag*. SVT Nyheter (Online). Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/friande-domar-mer-regel-an-undantag> Hämtad: 2024-05-03

¹⁰ Erik J. Dahl, 2011. *The Plots that Failed: Intelligence Lessons Learned From Unsuccessful Terrorist Attacks Against the United States*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 34, s. 633

¹¹ Mobley, 2012.

Mobley kommer fram till att majoriteten av terrorgrupper använder sig av kontraspionage, dock i olika former och med olika avancerade metoder. Han menar att varje val som görs inom kontraspionage har sina fördelar och nackdelar, som sedan leder till ett slutgiltigt resultat. Mobley menar att det är just därför det är viktigt med kunskap om terrorgruppers kontraspionage. Genom att förstå åtgärdernas för- och nackdelar kan myndigheter, i sin kamp mot terrorgrupper, utnyttja detta för att bättre kunna genomföra sitt arbete. Mobleys arbete berör till del vilka faktorer som lett till att terrorgrupper har kunnat neutraliseras eller gjorts mindre effektiva. Han fokuserar dock, som redan nämnt, på just grupperna och hur dessa har motverkats, inte hur specifika terrordåd har upptäckts och avbrutits av myndigheter.

Matt A. Mayer skriver likt Mobley om hur åtgärder mot terroristgrupper utvecklas och lägger stor vikt i att det är ett område i ständigt behov av utveckling. Mayer menar att utvecklingen från SIGINT mot HUMINT är behövlig. Han menar att HUMINT är bäst lämpat för att upptäcka aktiviteter med terror tendenser. För att göra denna utveckling möjlig bör bidrag från US Department of Homeland Security användas. Kriminella nätverk, samt ensamagerande terrorister blir allt svårare att upptäcka då krypteringsappar och liknande utvecklats. Därför är traditionella metoder så som avlyssning och övervakning, alltså SIGINT, verklöst. Vilket innebär att för att möta dessa hot behöver metoderna utvecklas och HUMINT bör användas i större utsträckning. Sedan den 11 september , 9/11, har terroristers tillvägagångssätt utvecklats och det måste även myndigheternas tillvägagångssätt göra.¹²

Mayer studerar inte specifika fall, utan snarare en större sammanhängande bild. Detta är dock något som Olof Johansson studerar i sin uppsats *Terroristers operationella säkerhet genom kontraspionage, Förberedelse till terroristbrott i Strömsund och Stockholm*. Där studerar han ett ärende som ledde till en fällande dom i tingsrätten 2019, men som inte stod fast i hovrätten. Tingsrättens beslut om utvisning från tingsrätten kvarstod dock. Utvisningen kan dock inte verkställas eftersom den åtalade är hotad i hemlandet. Detta är ett exempel på ett ärende där Säpo troligen lyckats förhindra ett attentat, men där bevisningen inte räckt till en fällande dom. Vidare analyserar Johansson hur Mobleys tre koncept grundläggande förnekelse, adaptiv förnekelse och förtäckt manipulation kan användas för att *skönja försök till att uppnå operationell säkerhet i förberedelser till ett terroristbrott*.¹³

¹² Matt A. Mayer, 2016. *Enhanced Human Intelligence Is Key to Defending Terrorists*. American Enterprise Institute.

¹³ Olof Johansson 2020. *Terroristers operationella säkerhet genom kontraspionage, förberedelse till terroristbrott i Strömsund och Stockholm*. Department of Political Science. Lund University. s.6.

3. Teoretiskt ramverk

Erik J. Dahl har i sin artikel *The Plots that Failed: Intelligence Lessons Learned from Unsuccessful Terrorist Attacks Against the United States* undersökt vad som gör att planerade terrordåd misslyckas, specifikt hur de tenderar att komma till myndigheternas kännedom och förhindras. Artikeln redovisar resultatet av 176 stycken misslyckade terrordåd, samtliga har varit inriktade mot amerikanska mål. Av dessa var det 128 stycken som misslyckades tack vare ett myndighetsingripande. Dahl har genomfört fallstudier i syfte att undersöka hur och varför terrordåden misslyckades. Han kommer fram till att terrorplaner, tvärtemot den allmänna uppfattningen, generellt sett inte avbryts tack vare duktiga analytiker som lägger pussel. Istället menar Dahl att terrordåd tycks förhindras tack vare rutinmässigt polisarbete, slumpen och offensiv underrättelseinhämtning. Genom dessa metoder får polisen detaljerad och specifik taktisk information, vanligen genom HUMINT, och kan då agera. Informationen som krävs för att förhindra nästa terrordåd är troligen ännu inte inhämtad, det räcker inte att förvänta sig att det bara är för analytikerna att hitta rätt delar att pussla ihop, menar Dahl. Istället krävs offensiv underrättelseinhämtning och långvarig spaning mot misstänkta.¹⁴

Vårt teoretiska ramverk består således av Dahls slutsatser om vad som generellt sett kan sägas vara det som avbryter terrordåd. Han identifierar 7 stycken faktorer; *Mänskliga källor (HUMINT)*, *förhör*, *slumpmässiga poliskontroller (chance encounter)*, *rutinmässigt polisarbete*, *annan polisverksamhet* (exempelvis om de begår andra brott och blir uppmärksammade med anledning av detta), *signalspaning*, *underrättelse från utlandet*, och *hot eller tillkännagivanden från terroristerna själva*.¹⁵ Den enskilt vanligaste anledningen till upptäckt är enligt Dahl HUMINT.¹⁶

Dahls slutsatser, särskilt de 7 tidigare nämnda faktorerna, agerar ramverk för vår analys. Vi kommer i denna uppsats att undersöka om, och i så fall på vilket sätt, dessa faktorer förekommer i våra två fallstudier.

---

¹⁴ Dahl 2011

¹⁵ Dahl 2011, s.627

¹⁶ Ibid. s.628

4. Metod

Uppsatsen bygger på en kvalitativ textanalys av Dahls artikel. Vi har sedan, genom fallstudier, undersökt domar och förundersökningar. Detta för att bilda en överblick över de aktuella fallen. Eftersom materialet i ärenden likt dessa är omfattande (tusentals sidor) valde vi att avgränsa oss till två ärenden.

I syfte att besvara våra frågeställningar har vi tagit del av allmänna handlingar i form av förundersökningsprotokoll och domar. Eftersom handlingarna gällande vissa ärenden kostade pengar behövde vi avgränsa oss ytterligare, nämligen ärenden där vi kunde ta del av handlingarna utan kostnad. Inledningsvis gjordes en avgränsning till att endast analysera ärenden där personen dömts till förberedelse till terroristbrott. Under arbetets gång blev det dock tydligt att antalet som dömts för ovan nämnda brott var färre än vad vi inledningsvis trott. Av den anledningen valde vi att bredda ramarna för vilka ärenden som kvalificerade in i vår undersökning. Den nya gränsdragningen involverar personer där det kan argumenteras för att motivet bakom handlingarna/förberedelserna kunnat ses som terror, men där bevisen inte höll hela vägen till en fällande dom. Av etiska skäl har kravet varit att personen ska ha dömts i alla instanser där åtal väckts. Ärendena analyserades sedan utifrån Dahls identifierade faktorer. Indelningen efter Dahls faktorer har gjorts relativt brett och viss information kan sägas vara under fel underrubrik, men för att bibehålla den röda tråden i analysen och på ett pedagogiskt och någorlunda kronologiskt sätt beskriva ärendet har vi valt att fördela det så.

Vi har under arbetets gång, precis som Dahl,¹⁷ kommit fram till att även om det finns ett omfattande utredningsmaterial. Finns det sällan specifik information om exakt vad polisen fick reda på, och hur. Inte heller vilka specifika åtgärder som ledde till att planerna avbröts av polis. Med anledning av detta har det krävts att vi utifrån tillgängliga uppgifter till del dragit egna slutsatser om vad som skett och hur. I dessa fall har vi dock gjort det tydligt att det är vår egen tolkning.

Det är svårt att bedöma undersökningen som generaliserbar. Detta eftersom att alla ärenden är unika, vilket gör det svårt att dra generella slutsatser eller bygga en teori kring hur det ser ut. Särskilt på basis av enbart två ärenden. Att det är två olika typer av ärenden och upptäckter

---

¹⁷ Dahl 2011, s.625

som presenteras i denna uppsats gör däremot att ett bredare perspektiv bildas och möjligheterna för att dra mer allmänt gällande generella åsikter ökar.

Namnen på de dömda i fråga finns att tillgå i allmänna handlingar. Vi har trots detta valt att anonymisera dem och har gett de pseudonymer. Detta av etiska skäl, särskilt med hänsyn till gärningsmännens anhöriga.

5. Material

5.1 Allmänna handlingar

Som underlag till våra fallstudier har vi använt oss av allmänna handlingar i form av brottmålsdomar och förundersökningsprotokoll. Förundersökningen produceras av Polisen i samråd med åklagaren. Denna syftar till att redovisa det som förekommit i förundersökningen som är av intresse för åtalet. Domarna skrivs av rätten och syftar till att redovisa vad som förekommit vid huvudförhandlingen, hur rätten resonerat, och vad de kommit fram till. Gemensamt för dessa handlingar är att de är producerade för ett annat syfte än att besvara just de frågeställningar vi söker svar på. Således kan information som vore viktig för denna uppsats, såsom exakt hur och när en viss person kom till polisens kännedom, vara utelämnad eftersom det inte är relevant för det syfte handlingen producerades för. Utöver detta kan information medvetet ha utelämnats i syfte att dölja arbetsmetoder och/eller skydda källor. Information kan också ha fallit bort på grund av anledningar så som slarv eller att informationen finns antecknad, men inte redovisas i materialet.

Trots ovan redovisade utmaningar anser vi att det i vårt material finns tillräckligt med information för att besvara våra frågeställningar. Detta med anledning av att det, ibland mellan raderna, ändå går att utläsa vad som lett till att polisen kunde ingripa på ett tidigt stadium. Dock saknar vi de utförliga beskrivningar vi hade önskat.

Vi anser att de allmänna handlingar vi tagit del av är tillförlitliga i det hänseende att de korrekt återger vad som förekommit. Viss information från handlingarna bör ändock hanteras med försiktighet, särskilt information från förhör. Förhör, såsom alla mänskliga återgivelse, är behäftade med en del problem. Även om man förutsätter att personen som förhörs talar

sanning och inte undanhåller information (något som inte är givet) kan denne minnas fel, inte minnas alls, eller uttrycka sig på ett sätt som bäddar för missförstånd. Utöver detta tillkommer det faktum att majoriteten av förhören sammanfattats av förhørsledaren, inte transkriberats. Något som innebär en risk att förhørsledaren missuppfattat något och/eller inte skrivit ned viss information. Trots att förhørsprotokollet kontrollerats och godkänts av den förhörde anser vi att förhørsprotokollet närmast får anses vara en andrahandskälla. Eftersom viss information av naturliga skäl enbart återfinns i förhørsprotokollen har vi valt att, trots de eventuella källkritiska problemen, ändå använda oss av denna. Läsaren bör dock, precis som vi, ha detta i åtanke.

5.2 Vetenskapliga artiklar och böcker

De vetenskapliga artiklar vi använt oss av har publicerats i välrenommerade samhällsvetenskapliga tidskrifter. Innan publicering har de genomgått så kallad *peer review*, något som höjer deras tillförlitlighet. Vi anser att artiklarna med anledning av detta har en god kvalitet, utan nämnvärda källkritiska problem.

Likt artiklarna bedömer vi att de böcker vi använt oss av håller en god kvalitet, med en hög tillförlitlighet. Böckerna har publicerats som samhällsvetenskapliga publikationer med en målgrupp som främst innefattar studenter och andra forskare. De har publicerats av väl ansedda förlag. Med bakgrund av ovan anser vi att de inte är behäftade med några nämnvärda källkritiska problem.

5.3 Nyhetsartiklar

Som underlag till viss statistisk information har vi använt oss av en analysartikel från SVT-nyheter. Denna artikel, likt andra nyhetsartiklar, saknar källhänvisningar. Detta utgör självfallet ett källkritiskt problem. I avsaknad av en mer lämplig källa har vi, trots ovan redovisat källkritiskt problem, valt att använda oss av denna artikel. I den mån det har gått har vi kontrollerat sakriktigheten i artikelns påståenden. Vi har inte anträffat något faktafel. Utöver detta anser vi SVT som en, i sammanhanget, tillförlitlig källa.

6. Analys

Inledningsvis presenteras en kort sammanfattning av ärendet utifrån vad som framgår i aktuell förundersökning och dom. Därefter analyseras omständigheter från ärendet med utgångspunkt i de av Dahls faktorer vi anser har förekommit, eller hade kunnat förekomma i det enskilda fallet.

6.1 Ärenden

6.1.1 Förberedelse till terroristbrott 2016

En 20-årig man från Sollentuna, hädanefter kallad Josef, dömdes 2016 av Attunda tingsrätt till 5 års fängelse för *förberedelse till terroristbrott*. Domen slår fast att han sympatiserat med Islamiska Staten (IS) och försökt tillverka en bomb med syftet att begå ett terrordåd i Sverige.¹⁸ Josef som hela tiden förnekat brott överklagade inledningsvis domen. Efter att åklagaren anslutningsöverklagat drog Josef tillbaka sitt överklagande. Tingsrättens dom vann då laga kraft.

Josef är född och uppvuxen i Sverige, hans ena förälder är från Turkiet, den andra från Iran.¹⁹ I utredningen kan det utläsas att han inte haft en speciellt religiös uppväxt, utan på egen hand intresserat sig för Islam i vuxen ålder. Han tycks sedan relativt snabbt ha radikaliserats, främst genom internet. Josef har till synes inte haft några nära vänner, eller intima relationer, utan spenderat mycket av sin tid ensam.

Josef tycks inledningsvis ha uppmärksamats av svensk polis genom att hans familj anmälde honom försvunnen. Under samtalet uppgav de för polisen att de trodde att han rest till Syrien för att strida för IS.

Rutinmässigt polisarbete

Våren 2015 genomförde Josef två stycken resor till Turkiet, han blev båda gångerna stoppad av turkisk polis och skickad tillbaka till Sverige. Enligt åklagaren var Josefs syfte med resorna att ta sig in i Syrien för att där ansluta sig till IS. Josef har förnekat att detta skulle

---

¹⁸ Attunda Tingsrätt dom 2016-06-02 i mål nr B 546-16

¹⁹ B 546-16, s.5

varit hans syfte med resorna.²⁰ Mellan den första och andra resan tycks familjen ha blivit oroliga. När de inte hört av honom på ett dygn anmälde de honom försvunnen till polisen. I samband med denna anmälan berättade de för polisen att de var oroliga för att Josef hade rest iväg för att ansluta sig till IS. De berättade att han intresserat sig mer och mer för Islam, inhandlat militärkläder och tagit ut stora summor i kontanter. Polisen bedömde att han höll sig undan av fri vilja och inledde därför inget eftersök.²¹ Däremot ledde familjens uppgifter till att Säkerhetspolisen (Säpo) informerades. Det framgår i förundersökningen att Säpo med anledning av detta tagit kontakt med den familjemedlem som pratat med polisen.²² Av det som går att utläsa i tillgängligt förundersökningsmaterial, samt i tingsrättsdomen, tycks detta vara det första tillfället som Josef kom till Säpo:s kännedom.

Det finns i detta ärende ingen specifik tidpunkt som vi med säkerhet kan ange som tillfället där Josef först kom till Säpo:s kännedom. Vi har i de allmänna handlingar vi tagit del av inte återfunnit någon promemoria som beskriver hur och när han först kom att bli av intresse för Säpo. Eftersom det inte framgår att Säpo på egen hand redan identifierat honom som en potentiell risk, får vi utgå från att detta inte skett. Om vi då utgår från att Säpo varit ovetandes om Josef var det, som redan nämnts, anmälan om en försvunnen person som först uppmärksammade dem om honom och hans förehavanden. Med anledning av denna anmälan har Säpo sedan tagit kontakt med den familjemedlem som pratat med polisen. Sannolikt har de under denna kontakt fått mer information om Josef än vad som framgår i anmälan. Om detta lett till några vidare åtgärder framgår dock inte. I detta skede har med stor sannolikhet någon form av inledande riskbedömning genomförts.

Den 25 januari 2016 genomförde Säpo en husrannsakan hemma hos Josef, samt hämtade in honom till förhör. Vid en senare husrannsakan fann de material som de bedömde var syftade att användas för att tillverka en bomb. Något som ledde till att han anhölls och häktades. Under förundersökningen framkom det att Josef tagit del av en stor mängd material från IS,²³ bland annat instruktioner om hur man tillverkar en bomb.²⁴

---

²⁰ Ibid.

²¹ Resor för att ansluta sig till en terrorgrupp var vid denna tidpunkt inte kriminaliserat i Sverige. Detta kriminaliserades först den 1 april 2016 (5§a lagen om straff för offentlig uppmaning och utbildning avseende terroristbrott och annan allvarlig brottslighet).

²² Attunda Tingsrätt mål B 546-16, aktbilaga 34, s.17-18

²³ Attunda Tingsrätt mål B 546-16, aktbilaga 37

²⁴ B 546-16 s.9

Det var således det rutinmässiga arbetet som gjorde att Säpo fick kännedom om Josef. Detta genom att polisen tipsade Säpo. När polisen sedan var på plats och genomförde husrannsakan upptäckte de flera misstänkta föremål, något som bidrog till att han häktades.

HUMINT

Efter att Josef för andra gången blivit hemskickad av turkisk polis fick familjen honom att lämna ifrån sig sitt pass och kontanter. Detta för att förhindra honom att försöka ytterligare en gång.²⁵ I samband med detta tog Josefs mamma, till synes på eget initiativ, kontakt med en kommittésekreterare hos den nationella samordnaren mot våldsbejakande extremism och uttryckte oro över sin son. Kommittésekreteraren hade sedan fortlöpande och omfattande kontakt med Josefs familj och fick därigenom en god bild om Josefs sinnesstämning och förhållanden. Kommittésekreteraren tycks ha utvecklat en god relation till modern och blivit en person som hon känt förtroende för. Han blev en person som hon vände sig till när hon kände oro för sonen. Kommittésekreteraren hade ett flertal möten med familjen, och träffade även Josef som varken bekräftade eller förnekade att han försökt ta sig in till Syrien för att ansluta sig till IS. Kommittésekreteraren försökte erbjuda honom kontakt med psykolog och religiösa företrädare, något som Josef inte var intresserad av. Mamman tycks under denna tidsperiod även haft kontakt med Säpo.²⁶ Det framgår dock inte hur omfattande kontakten var.

När Josef inte fick tillbaka sitt pass från sina föräldrar blev han arg och slog sönder saker i sin lägenhet. Han sa till sin mamma att om de inte låter honom delta i kriget i Syrien, så kommer han göra något i Sverige. När denna information kom till kommittésekreterarens kännedom kontaktade han Säpo. Något som ledde till ett gemensamt möte med kommittésekreteraren, representanter från Säpo, polisen, socialtjänsten och psykiatrin. Under mötet var samtliga överens om att Josef var i behov av psykologisk hjälp. Säpo:s bedömning var att Josef hade avsikt att begå terroristbrott, men för tillfället saknade förmåga. Eftersom Josef i det här skedet inte gjort något konkret kunde Säpo inte ingripa.²⁷

Kommittésekreteraren hade sedan under en period tät kontakt med mamman. Efter ett kortare uppehåll tog mamman, i början av 2016, åter kontakt och berättade att Josef blivit än mer deprimerad och isolerad. Han hade även gjort konstiga inköp, bland annat aceton, stålkulor

---

²⁵ Ibid. s.5

²⁶ Aktbilaga 34 s.186-192

²⁷ Ibid. s.189

och en tryckkokare. Hon hade även kontaktat Säpo och berättat om detta. De hade rådgjort henne att hålla honom under uppsikt och bibehålla en god relation.²⁸ I förhör har föräldrarna berättat att de under denna tidsperiod tvingade Josef att kasta en del av sakerna som han inhandlat.²⁹ Det tycks vara denna information som ledde till att Säpo beslutade att inleda en förundersökning. Inledningsvis var brottsrubriceringen *förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse*,³⁰ något som senare ändrades till *förberedelse till terroristbrott*.

Sammanfattningsvis kan det sägas att kommittésekreteraren, till synes på eget initiativ, tagit ett stort personligt ansvar över situationen. Det gemensamma mötet med polisen, Säpo, socialtjänsten och psykiatrien ledde inte till något konkret, men när Josef vidtog alarmerande åtgärder, specifikt inköp av stålkulor och en tryckkokare, var kontakten mellan mamman, Säpo och kommittésekreteraren så pass god att hon informerade dem. Redan samma dag som Säpo inledde sin förundersökning genomförde de en husrannsakan i hans bostad och tillhörande källarutrymme. Föräldrarnas information, tillsammans med fynden Säpo gjorde under denna och efterföljande husrannsakan, ledde till att Josef anhölls och häktades.

Signalspaning

Det framgår inte att signalspaning (SIGINT) använts i detta ärende. Det är dock möjligt att Säpo redan innan anmälan om försvunnen person, och dess innehåll om Josefs sympatier med IS, genom andra metoder uppmärksammat honom. Det framgår i förundersökningen och dom att Josef tagit del av en stor mängd material producerat av IS. Eventuellt har Säpo genom hans aktiviteter på nätet lyckats identifiera honom. Detta är dock enbart spekulationer, vi behöver således, som redan nämnt, utgå från vad som framgår i tillgängligt material.

Underrättelse från utlandet

Som berört under avsnittet *rutinmässigt polisarbete* blev Josef vid två tillfällen stoppad av turkisk polis och hemskickad till Sverige. Anledningen till att han blev stoppad och hemskickad framgår varken av dom eller förundersökning. Det nämns inget om att han skulle ha rest med falska handlingar eller begått någon annan handling som kan föranleda ett omhändertagande och transport till hemlandet. Därav ligger det nära till hands att anta att den turkiska polisen misstänkte att han försökte ta sig till Syrien för att delta i strider. Om detta

---

²⁸ Ibid. s.188

²⁹ Ibid. s.127-136

³⁰ Ibid. s.1-2

var fallet, är det möjligt att den turkiska polisen har meddelat berörda svenska myndigheter. Det finns således en möjlighet att Säpo blivit informerade om Josef redan när han genomförde sitt första försök att ansluta sig till IS. Ovan är dock spekulativt, samt hade krävt ett relativt gott samarbete mellan turkiska och svenska myndigheter.

Avslutande diskussion

Omständigheterna kring detta ärende sammanfaller väl med Dahls slutsatser om hur planerade terrorbrott tenderar att komma till polisens kännedom. Josef och hans förehavanden har inte uppmärksamats av polisen tack vare analytiker som lägger pussel, eller genom att polisen infiltrerat en terrorcell. Säpo har istället, slarvigt uttryckt, fått Josef serverat på silverfat av hans oroliga familj. Detta genom att Säpo inledningsvis fått löpande uppdateringar om Josef och hans förehavanden, sedan relativt detaljerad och taktisk information. Något som lett till att de kunnat genomföra sin husrannsakan och frihetsberöva honom. Denna detaljerade information ledde inte bara till att de för stunden kunde avbryta hans planer, utan även till att bevisen räckte till en fällande dom för *förberedelse till terroristbrott*.

I det här ärendet är det således HUMINT och till viss del även rutinmässigt polisarbete som lett till att Josefs planer blev upptäckta och avbrutna. Detta genom att i synnerhet kommittésekreteraren, men även Säpo, redan hade en upparbetad relation med Josefs familj. Det är troligen tack vare denna relation som Säpo kunde få så detaljerad information. Även detta går i linje med Dahls slutsatser. Han menar att HUMINT är den enskilt effektivaste metoden för underrättelseinhämtning mot terrorister.³¹ Våra slutsatser överensstämmer även väl med Dahls observation om att planerade terrordåd ofta avbryts genom tips från allmänheten,³² här från Josefs familj. Det kan alltså argumenteras för att det egentligen är dem som har stoppat ett terrordåd, de har i vart fall spelat den enskilt viktigaste rollen, inte duktiga analytiker som ser faran som ingen annan ser. Det är troligen under förundersökningen, främst när Josef redan var frihetsberövad, som analytiker/ utredare har lagt sina pussel. Något som är viktigt för en fällande dom, men likt Dahl anger, troligen inte för att stoppa ett terrordåd.

Ovan analys sammanfattas väl av Dahl med nedan citat:

---

³¹ Dahl 2011, s.629

³² Ibid, s. 635

Attacks are not foiled when a sharp analyst puts together little bits of otherwise unrelated intelligence, realizes the danger ahead, and takes it all to a decision maker whose swift action averts catastrophe. Instead, most plots are foiled because officials have very precise, tactical-level intelligence, often from human sources, on what the plotters are up to.³³

6.1.2 Förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse mm. 2021

Det andra ärendet som ska behandlas gäller en man från Tumba som vid tiden var i 60 års åldern. Vi har i denna uppsats valt att kalla honom Olof. Som ung studerade mannen till civilingenjör inriktning elektroteknik vid Chalmers tekniska högskola, han besitter även stora kunskaper i kemi och kemiska formler. Under en period jobbade han som matematiklärare men sade upp sig 2000 då han inte trivdes, därefter levde han på besparingar. Det var under slutet av 2019 som polisen knackade på hemma hos Olof med beslut om en husrannsakan på adressen som han avslöjades. I lägenheten såg poliserna föremål som väckte misstankar, bland annat kemikalier och tomhylsor. Något som ledde till att en utredning inleddes och fler husrannsakingar genomfördes. Den ursprungliga husrannsakan gällde inte honom utan en man som Olof var förvaltare till.³⁴ Han blev nämligen godkänd som godman/förvaltare under 2015 och har sedan dess haft flertalet klienter. Huruvida det var en passande roll råder det delade meningar om. I förhören med de som haft honom som god man och förvaltare framkommer det att han varit oprofessionell, haft ett stort maktbehov och en del av hans klienter menar att han har haft en nedlåtande ton och varit elak.³⁵ Av förundersökningsprotokollet framgår det att Olof är något av en ensamvarg. Han har inte något nära umgänge sin släkt och inte heller någon direkt nära familj. Till synes trivs han i sitt eget sällskap och trivs bra med att sitta för sig själv.³⁶

I tingsrätten dömdes Olof för brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor, grovt brott. Förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse, grovt brott. Brotts mot lagen om sprängämnesprekursorer, grovt brott. Påföljden blev 3 år och 6 månader.³⁷ Hovrätten ändrar tingsrättens dom och frikänner Olof från åtalet för förberedelse till allmänfarlig ödeläggelse.

³³ Ibid.

³⁴ Södertörns Tingsrätt Mål nr B 19894-19, Aktilaga 123, s.11

³⁵ Södertörns Tingsrätt Mål nr B 19894-19, Aktilaga 128, s. 14-20

³⁶ Aktilaga 128, s. 60

³⁷ Södertörns Tingsrätt dom 2022-03-09 i mål nr B 19894-19, s.1

Straffet bedöms till 3 år och de befriar även Olof från skyldigheten att återbetala försvararkostnader i Tingsrätten.³⁸

Trots att domen inte rubricerades som förberedelse till terroristbrott och att domen inte specificerade varför Olof hade dessa föremål hemma och vad han skulle med dem till, ansåg vi att fallet var relevant. Det fanns tecken i domen, såsom manifestet och en lista på potentiella mål i Stockholm, vilket gjorde att vi bedömde ärendet som betydelsefullt att ta upp. Dessa element pekade i en riktning som skulle innebära att det fanns ett terrorkopplat motiv bakom Olofs handlingar. Vår bedömning grundades på den samlade bevisningen och den övergripande kontexten och vi bedömde att det fanns tillräckligt många kopplingar för att vi skulle kunna dra slutsatser kring ett sådant motiv.

Rutinmässigt polisarbete

I Olofs lägenhet anträffade polisen en stor mängd kemikalier och andra föremål som stärkte misstankarna mot honom. Bland annat kemikalier som ammoniumnitrat, natriumazid, kaliumnitrat, aceton, svavelsyra, aluminiumpulver, blynitrat och träkol. Det hittades även termosar, ritningar, skisser och mikrobullor. Ritningarna och skisserna bedömdes vara av så hög kvalitet och så exakta att det kan uteslutas att de bara var planlöst kladd. Poliserna hittade även en bok hemma hos Olof som beskrev hur man tillverkar sprängmedel, skisser där Olof tecknat bomber och hur termosar, metallrör och elektriska komponenter kan användas för att bygga sådana.³⁹ I samband med husrannsakan menar Olof att anledningen till att han har tillverkat svartkrut är för att han har använt det till att elda på balkongen. Något som han menar att han gjorde för nöjets skull. För att få tillverka ovan nämnda krävs ett tillstånd från MSB där det ställs stora krav på såväl förvaring som lokal där dessa aktiviteter får utföras. Ett sådant tillstånd ges sällan ut till privatpersoner utan det krävs ett företag med registrerad verksamhet som kräver den typ av användning.⁴⁰ Det var flera misstänksamma föremål som hittades i hans bostad. Bland annat tomhylsor som han menar att han köpt för att reparera och sen sälja vidare. När de undersökte hans dator anträffade polisen ett dokument som hade döpts till *Mål*. I det dokumentet hittas anteckningar om att han har gått runt i Stockholm och tittat på olika saker/ platser. I dokumentet hade han markerat ut vissa platser

---

³⁸ B 19894-19, s.1-2

³⁹ B 19894-19

⁴⁰ Aktilaga 123, s. 20

och vid vissa av dessa platser är det tillskrivit "eld". Olof har ingen aning om varför det står så och han kan inte heller svara på varför han har skrivit ett sådant dokument.⁴¹

Ett möjligt motiv till planeringen och förberedelserna kan urskiljas i ett dokument Olof döpt till *Manifest*. Där uttrycker han missnöje mot politiker och tjänstemän. I manifestet nämns även olika politiska skeenden såsom Saltsjöbadsavtalet och Barcelona avtalet. Skeenden som på ett eller annat sätt påverkat det politiska klimatet. Olof uppger att det värsta med politiker är deras ohederlighet "inbördeskriget är vart vi kommer hamna i".⁴²

Ovan nämnda fynd är gjorda genom det rutinmässiga arbetet. Det var genom ett beslut om husrannsakan som polisen fick möjlighet att gå in i lägenheten och som så småningom föranledde de fynd som gjordes. Utan ett detaljerat och rutinmässigt arbete är det inte säkert att fynden hade gjorts. Informationen om ett planerat dåd finns ofta redan ute i offentligheten och med hjälp av den informationen går det att stoppa innan det inträffar. Det är inte insamlingen av material som är problemet utan snarare brister i förmågan att analysera det material som finns och hitta den röda tråden.⁴³

Chance encounter

Olof upptäcktes, som nämnts ovan, av en slump. Det var inte HUMINT eller SIGINT som bidrog med information så att han greps utan det var ett *chance encounter*. Alltså ett slumpmässigt möte. I Dahls artikel nämner han dessa chance encounters och menar att i nio fall av tio förhindras terrordåd till följd av ett *chance encounter*.⁴⁴ Det kan vara slumpmässiga rutinkontroller från polisen. Helt enkelt att polisen råkar vara på rätt plats vid rätt tillfälle. Men det var alltså inte polisens kartläggning eller övervakning som ledde till att Olof upptäcktes, utan en husrannsakan som syftade till att leta efter en annan person.

Huruvida Olofs upptäckt ska ses endast som en följd av chance encounter eller inte går att diskutera. Polisen kommer till lägenheten av en slump, de har med sig ett beslut om husrannsakan eftersom de letar efter en helt annan person. De går in i lägenheten av en slump, för det hade mycket väl kunnat vara så att de när de får reda på att personen inte befinner sig i lägenheten hade vänt och avslutat uppdraget. Men de väljer att gå in i

---

⁴¹ B 19894-19, s. 12-13

⁴² Aktbilaga 128, s. 66

⁴³ Dahl 2011, s. 622

⁴⁴ Ibid s. 627

lägenheten. Fram tills nu kan Olofs och polisens sammanträffande ses som ett *chance encounter*. Men när de väl är inne i lägenheten är det det rutinmässiga arbetet som tar vid. Det är det rutinmässiga polisarbetet som gör att polisen, trots att de är där för ett annat syfte, reagerar på avvikande omständigheter och undersöker lägenheten närmare. Något som leder till misstankar mot Olof och inledande av en förundersökning om brott.

Signalspaning

Kombinationen av mänsklig insikt och teknisk övervakning ger en bredare och mer detaljerad förståelse av hotbilden. Med rätt verktyg och metoder kan analytiker effektivt upptäcka och förhindra potentiella attacker. Det kritiska tänkandet och intuitiva förståelsen i samband med tekniska verktyg bidrar till snabbhet, skalbarhet och kontinuerlig övervakning. Men för att kunna använda sig av tekniska lösningar såsom övervakning eller telefonavlyssning krävs att det finns misstankar om att någonting pågår. I detta ärende finns det inget som tyder på att polisen hade några misstankar mot Olof innan han upptäcktes på grund av slumpen. Således har det inte funnits förutsättningar till att inleda någon form av signalspaning mot honom. Det finns dock indikationer på att Olof beställt en del sprängämnesprekursorer. Dessa beställningar tycks dock inte ha uppmärksammats av polisen. Om detta hade gjorts hade både sedvanlig telefonavlyssning och avlyssning av hans datatrafik kunnat nyttjas. Eftersom Olof haft begränsad kontakt med andra människor, samt utåt sett inte betett sig avvikande, hade HUMINT troligen inte kunnat föranleda en upptäckt. SIGINT hade således varit myndigheternas troligaste verktyg för upptäckt i det fall han inte hade blivit avslöjad genom ett *chance encounter*.

7. Slutsatser

I och med att vi i denna uppsats enbart undersökt två stycken ärenden kan vi, som redan nämnt, inte dra några generella slutsatser, för detta skulle betydligt fler ärenden behöva undersökas.

I de två ärendena vi har undersökt är det *rutinmässigt polisarbete*, *HUMINT* och *chance encounter* (slumpen) som lett till att de potentiella gärningsmännen upptäckts. Av intresse är att dessa faktorer kan samverka. Gärningsmännen har således inte nödvändigtvis upptäckts tack vare enbart en av Dahls faktorer, trots att Dahl i sin undersökning kodat det så.

Sammanfattningsvis har vi, i våra fallstudier, kommit fram till att Dahls resonemang och slutsatser väl stämmer överens med hur gärningsmännen upptäckts.

8. Källförteckning

Attunda Tingsrätt dom 2016-06-02 i mål nr B 546-16

Attunda Tingsrätt mål B 546-16, aktbilaga 34 (förundersökningsprotokoll)

Attunda Tingsrätt mål B 546-16, aktbilaga 37 (förundersökningsprotokoll)

Bering, Sofia, 2019. *Friande domar mer regel än undantag*. SVT Nyheter (Online).
Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/friande-domar-mer-regel-an-undantag>
Hämtad: 2024-05-03

Dahl, Erik J., 2011. *The Plots that Failed: Intelligence Lessons Learned From Unsuccessful Terrorist Attacks Against the United States*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 34, 621-648

Duyvesteyn, Isabelle, 2004. *How New is the New Terrorism?*, Studies in Conflict & Terrorism, Vol. 27, 439-454

Johansson, Olof. 2020. *Terroristers operationella säkerhet genom kontraspionage, förberedelse till terroristbrott i Strömsund och Stockholm*. Department of Political Science. Lund University.

Mayer, Matt A., 2016. *Enhanced Human Intelligence Is Key to Defending Terrorists*. American Enterprise Institute.

Mobley, Blake M., 2012. *Terrorism and CounterIntelligence. How Terrorist Groups Elude Detection*, Columbia University Press.

Svea Hovrätt dom 2022-03-09 i mål nr B 13302-21

Södertörns Tingsrätt 2022-03-09 mål B 19892-19, aktbilaga 123

Södertörns Tingsrätt 2022-03-09 mål B 19892-19, aktbilaga 124

Södertörns Tingsrätt 2022-03-09 mål B 19892-19, aktbilaga 128

Södertörns Tingsrätt dom 2022-03-09 i mål nr B 19894-19

Terroristbrottslag (2022:666)

Ågren, J, M Leijonhufvud, & S Wennberg, 2018 *Straffansvar*. Tionde upplagan, Stockholm, Norstedts juridik,